5900ADTL040
Transcription of 59000DTL040, 'Virtues'

THESIS 1

VIRTUS RECTE DEFINITUR HABITUS OPERATIVUS BONUS.

[at top of page, BL's handwriting: ut prompte, facile, delectabiliter, agat facultas. Presupposition – faculty must be 'indifferens ad plura' – if determinata ad unum → no habitus.]

S.Th. 1-2, 55; P. VIII, 1-6; W.t.8, App. 1-2

VIRTUS in genere idem est ac perfectio potentiae, sed hic attenditur speciatim *virtus humana*, seu perfectio potentiae humanae in ordine ad opus suum proprium, i.e. *actus humanos* (de quibus S.Th. 1-2, 6-48).

HABITUS = qualitas primae speciei difficile mobilis, seu 'dispositio secundum quam bene vel male disponitur dispositum aut secundum se aut ad aliud.' (Arist .. T.Th. 1-2, 49-54). *BL: Habitus - permanens dispositio.*

Qualitas: Dispositio, Habitus, Potentia, ?

Dispositio: (1) in natura ipsa, (2) in operatione, (3) in receptione, (4) in extensione.

Qualitas est determinatio quaedam substantiae in se ipsa secundum esse accidentale.

OPERATIVUS = qui magis ad agere quam ad esse ordinem importat. – S.Th. 1-2, 49, 3.

BONUS = qui secundum se convenit naturae subiecti et ordinat illud ad opus illius naturae conveniens. S.Th. 1-2, 54, 3.

ADVERSDARII: qui negant distinctionem boni et mali moralis – BL: Qui ut Bergson virtutem quantitativum quid esse; affirmant. Remer § 199.

NOTA: CERTA.

PROBATUR:

Virtus recte definitur per genus proximum et differentiam ultimam;

Atqui virtutem definiri habitum operativum bonum est virtutem defiiri per genus proximum et differentiam ultimam;

Ergo …

[page 2]

MIN.: Nam,

(1) virtus humana cum sit perfectio potentiae quae diversis modis commensurari potest ad opus suum, est *habitus*:
(2) cum virtus magis ad agere quam ad esse ordinem importet, est *habitus operativus*;
(3) cum habitus dicantur boni vel mali secundum ordinem quem habent ad naturam, i.e. secundum quod naturae convenient vela ab ipsa disconveniunt, seu secundum quod ordinant ad actum convenientem naturae agentis, vel ad actum ei disconvenientem, et cum virtus cuiuslibet rei dicitur in ordine ad bonum, virtus humana quae est habitus operativus, est 'bonus habitus et boni operativus.'

Unde virtutis supremum genus est *qualitas*, genus remotum est *habitus*, genus proximum est *habitus operativus*, et differentia specifica in eo est quod sit habitus 'bonus et boni operativus.' S.T. 1-2, 55. BL: *S.T. 12ae, 56, 3.*

DIFFICULTATES: S.Th. 1-2, 55, 1-3.

BL: *Virtutes faciunt non solum ut potentia facile agatur seu bene agatur sed etiam ut recte et iuste facultate utatur.*

THESIS II.

BL: *Intellectus qua talis est subiectum virtutis secundum quid; inquantum movetur a voluntate est subiectum virtutis simp[liciter?]*

VIRTUTES ALIAE SUNT INTELLECTUALES, ALIAE MORALES, ALIAE THEOLOGICAE

VIRTUS = habitus operativus bous.
INTELLECTUALIS = virtus perfectiva intellectus speculativi vel practici ad bonum hominis actum.

MORALIS = virtus perfectiva appetitivae partis ad bonum hominis actum (*mos* = inclinatio ad agendum, quae maxime in facultate appetitiva attenditur). S.Th 1-2.

THEOLOGICA = quae Deum habet pro obiecto prout nostrae rationis cognitionem excedit, quae a solo Deo nobis infunditur et sola revelatione traditur.

BL: *Gratia est habitus in animae essentia non in potentiis animae naturalibus. S.T. 1-2, 50, 2. Gratia fungitur naturae officio. Ergo gratia habet habitus secundum operationem gratiae. S.T. 1-2, 56.*

ADVERSARII: IIae Partis: Socrates, qui posuit omnes virtutes esse prudentias.
IIIae Partis: qui religionem supernaturalem negant.

NOTA: CERTA.

Ia Pars: SUNT VIRTUTES INTELLECTUALES.

PROBATUR:

Admittendae sunt in homine bonae habituales dispositiones intellectus speculativi et practici;
Atqui hae sunt virtutes intellectuales;
Ergo sunt virtutes intellctuales.
MAJ.: quia tum intellectus speculativus tum intellectus practicus hominis diversis modis commensurari possunt ad operationem suam, i.e. bene vel male. Bene disponunt intellectum speculativum sapientia, scientia, et intellectus principiorum; bene disponunt intellectum practicum prudentia et virtutes huic adiunctae: eubulia, synesis (secundum principia communia) et gnome (secundum principia altiora).

MIN.: quia bonae dispositiones intellectus speculativi saltem faciunt facultatem bene intelligendi (virtutes sunt sensu saltem inchoativo); bonae dispositiones intellectus practici, quippe quae supponunt rectam voluntatem, faciunt etiam bonum usum facultatis (virtutes sunt sensu pleno). S.Th. 1-2, 57, 1. 4.

2a Pars: SUNT VIRTUTES MORALES AB INTELLECTUALIBUS DISTINCTAE.

PROBATUR:

Ad hoc ut homo bene agat, requiritur non solum rationem bene disponi per habitum, sed etiam vim appetitivam;

Atqui si ita est. …

Ergo …

BL: ***Virtutes morales necessario praesuppount intellectum et prudentiam e virtutibus intellectualibus.***

MAJ.: quia pars appetitiva obedit rationi non omnino ad nutum, sed cum aliqua contradictione: ‘ratio imperat appetitivae principatu politico.’ Unde ad bene agendum non sufficit bona dispositio intellectus sed omnino requiritur bona dispositio appetitivae facultatis.

MIN.: quia sicut appetitus distinguitur ratione, ita bonus habitus intellectus a bono voluntatis. S.Th. 1-2, 58, 2. BL: ***Corpus subtidur rationi principatur despotico. Appetitus voluntatis principatur politico.***

3a Pars: SUNT VIRTUTES THEOLOGICAE AB INTELECTUALIBUS ET MORALIBUS DISTINCTAE.

PROBATUR:

Admittendum est illud sine quo ratio et voluntas humana non sufficienter ordinantur ad Deum ut obiectum beatitudinis supernaturalis;

Atqui huiusmodi sunt virtutes theologicae ab intellectualibus et moralibus virtutibus distinctae.

Ergo …

MAJ.: quia in praesenti Providentiae ordine Deus est obiectum beatitudinis supernaturalis per rationem et voluntatem humanam attingendus: debent igitur ratio et voluntas humana a Deo providentissimo sufficienter ordinari ad talem finem supernaturalem.

MIN.: quia beatitudo supernaturalis est beatitudo naturam humanam excedens ad quam homo non potest sufficienter ordinari per solas virtutes intellectuales et morales quae homini secundum naturam conveniunt, sed omnino requiruntur virtutes quae secundum se supra naturam hominis sint, nempe *theologicae:* fides, quantum ad intellectum, spes et caritas quantum ad voluntatem – S.Th. 1-2, 62, 1-3.

DIFFICULTATES legant apud S.Th. 11. C …

BL: *Virtutes theologicae habent pro obiecto Deum supernaturaliter cognitum. 1. Cognitio - fides. 2. Ad finem - spes. 3. Telos - caritas.*

Virtutes morales sunt quae principipitive perficiunt hominem ad bonum - cf D.T. 1-2, 62, 3. Summum bonum - fides; summum bonum nostrum - spes; summum bonum in se -caritas.

THESIS III

MORALES VIRTUTES PLURES SUNT, IUSTITIA NEMPE, FORTITUDO ET TEMPERANTIA.

S.Th. 1-2, 59-60.

VIRTUS = habitus operativus bonus.
Passio: motus appetitus sensitive.
VIRTUS MORALIS = virtus perfectiva appetitivae partis ad bonum hominis actum.

IUSTITIA = ‘habitus secundum quem aliquis dicitur operativus secundum electionem iusti.’ Arist. (ubi *iustum* = id quod unid=cuique debetur).

FORTITUDO = ‘considerata periculorum susceptio et laborum perpassio.’ Tulius. – i.e. virtus cohibitiva timorum et audaciorum moderativa: ‘sustine.’

TEMPERANTIA = ‘rationis in libidinem atque alios non rectos impetus animi firma et moderata dominatio’ – Tullius. – ‘abstine.’

NOTA: CERTA et COMMUNIS.

PROBATUR:

IUSTITIA, fortitudo et temperantia
(a) sunt virtutes,
(b) morales,
(c) invicem distinctae.
Ergo …

ANTEC. Ia et IIa p.: evidens

IIa Pars: quia unaquaeque earum ad specialem materiam determinatur:
- Iustitia ad id quod unicuique debetur operandum
- Fortitudo ad timores et audacias moderandas
- Temperantia ad concupiscentiae et delectationes moderandas

CONS. Evidens.

DIFFICULTATES legant apud S.Th. II. cc.

Corollarium. RECTE QUATTUOR ENUMERANTUR PRINCIPALES SEU CARDINALES VIRTUTES: PRUDENTIA, IUSTITIA, FORTITUDO ET TEMPERANTIA. S. Th. 1-2, 61.

PRINCIPALES = 'recta ratio agibilium (seu actuum humanorum) dum *ars* dicitur recta ratio factibilium.' S.Th. 1-2, 57, 4.

(Prudentia, licet non secundum se perficiat appetitivam partem, sicut iustitia, fortitudo, et temperantia, eum tamen eatenus perficit quatenus non nisi actus bonos appetitivae regit, unde et ipsa virtus moralis dici potest, non secundum formam suam talis sed secundum materiam, non strictissime sed minus stricte loquendo).

NOTA: CERTA et COMMUNIS

PROBATUR:

Illae recte enumerantur ut principales seu cardinales virtutes quae verae virtutes sunt et ad quas reducuntur omnes ceterae virtutes morales;

Atqui prudentia, iustitia, fortitudo, et temperantia …..

Ergo.

MAJ.: evidens

MIN.: 1a p. 'verae virtutes sunt.

Patet per se.

MIN.: 2a p. 'ad eas reducuntur omnes ceterae.'

Probatur:

Omnium virtutum moralium (ut verae virtutes sunt) principium formale est rationis bonum (seu bonum rationalis naturae ut talis); porro bonum rationis dupliciter considerari potest: uno modo secundum quod in ipsa consideratione rationis consistit, alio modo secundum quod circa aliquid ponitur ordo rationis, et

hoc, vel circa operationes (actus humanos ipsos) vel circa passiones, considerata repugnantia ipsarum ad rationem, quae quidem dupliciter esse potest:

(a) Uno modo secundum quod passio impellit ad aliquid contrarium rationi.

(b) Alio modo secundum quod passio retrahit ab eo quod ratio dictat.

Atqui, si ita est, ad prudentiam, iustitiam, fortitudinem, et temperantiam reduci possunt omnes virtutes morales …..

Ergo.

Maj.: Evidens per se.

Min.: Quia

(1) Omnis virtus quae facit bonum in consideratione rationis est *prudentia*

(2) Omnis virtus quae facit bonum rationis (bonum debiti et recti) in operatione est iustitia.

(3) Omnis virtus quae ponit ordinem rationis circa passiones retrahentes ab eo quod ratio dictat est fortitudo.

(4) Omnis virtus quae ponit ordinem rationis circa passiones impellentes ad aliquid contrarium rationi est temperantia.

S.Th. 1-2, 61, 2, 3.

DIFFICULTATES: legant in S.Th. 11. c.

[There follow two handwritten pp. in Lonergan's hand.]

Virtutes

Circa operationes

In operationibus exterioribus ordo rationis instituitur non secundum proportionem ad affectionem hominis sed secundum ipsam convenientiam rei in se ipsa secundum quam convenientiam accipitur ratio debiti ex qua constituitur ratio iustitiae. Unde omnes virtutes circa operationes habent aliquomodo rationem iustitiae.

Sed debitum non est unius rationis; aliter debetur aequali, aliter superiori, aliter inferiori, aliter ex pacto, ex promisso, ex beneficio.

Religio, Pietas, gratia (grata anima)

Circa passiones

(1) Passiones quae sibi opponuntur secundum contrarietatem (gaudium et tristitia) habent unam eandemque virtutem. Virtus in quadam medietate consistit.

(2) Diversae passiones inveniuntur secundum eundem modum rationi repugnantes. Secundum impulsum - secundum retractationem - Temperantia (una virtus)

(3) Cum passiones irascibiles ad diversa ordinantur non sunt unius ordinis et habent diversas virtutes correspondentes.

Fortitudo - circa timore et audaciam
Magnanimitas - circa spem et desperationem
Mansuetudo - circa iras.

The Goden Phrase to answer all objections against the cardinal virtues. Aliae virtutes sunt principales: secundum quod C, simplicier N.

Virtus: Theologica
Intellectualis - Prudentia (term moralis)
Moralis: circa actiones: iustitia
Circa passiones: temperantia, fortitudo

Divisiones

Circa actiones: Ex 'materia circa quam' debiti - religio, pietas, etc.
Circa passiones: Ex contrarietate: medium: una virtus
Ex ratione impulsus vel retractationis
Ex diversis obiectis passionum

THESIS IV

EXSISTIT VIRTUS SUPERNATURALIS PRUDENTIAE

Bibl. Pesch. IX. 12-48, S.Th. 1-2ae, 57; 2-2ae, q 47-51; Wirc., 8, Append, no 8, sqq.

Prudentia: 1o Ex etymo; …. Apud Graecos, sapere, intelligere, cogitare significat, cum affectu quodam ad rem cogitatam.

S. Isidorus, Etyol. 1 10, c. 15: 'Prudens dicitur quasi porro videns. Perspicax enim est, et incertorum videt casus.'

2o Ex usu scripturistico potest significare vel peritiam artio (2 Par. 2, 14), vel meram calliditatem in negotiis humanis (Lc 16, 8), vel dispositionem malam (Rom 8, 6) vel etiam omnem notitiam veri, praesertim quae aliquo modo ad recte vivendum pertinet, sic accepta comprehendit etiam fidem et universam Theologiam et saepe vocatur Sapientia (Prov 3, 13; Sap 6, 1). *Cf 2-2, 47, 13*

3o Simpliciter dicta, sed usu scripturistico fundata: Est virtus intellectus proxime morum directrix, quae non sinat eos a recto ad dexteram vel ad sinistram deflectere, iuxta aristotelem: 'Est recta ratio agibilium.' Pesch: 'Virtus cuius munus est dictare quid hic et nunc agendum sit, ut homo recte procedat in exercitio virtutum moralium.' Aliae definitiones apud Wirc. No. 9.

Supernaturalis (per oppositionem ad prudentiam naturalem): illa *est quae caritate informata et veritatibus fidei innixa tamquam* primis principiis moralibus, est morum moderatrix in ordine ad finem supernaturalem vitae humanae.

Exsistit: Clare eruitur ex Fontibus Theologicis talem virtutem pertinere ad oeconomiam salutis.

Adversarii: omnes qui negant existentiam ordinis supernaturalis.

Nota theseos: De Fide Catholica.

Probatur thesis:

Ex Sacra Scriptura:

Cf. Pesch IX, no 15: Mat., 10, 16; *Estote ergo prudents sicut serptes; supernatural;e quia agitur de missione supernaturali; Cavete ... Non estis vos qui loquimini;* 25, 1 sqq; *10 virgins. 5 prud.* 1 Pet 4, 7. *Estote ... prudentes e vigilate in orationibus.*

Ex patribus: Ambrosius, De Off. 11, c 27, ml
Augustinus, 83 qu., q. 61, no 4, ml 40, 51. *R 1538*
De Mor Eccl. 1.1, c. 15; ml 32, 1322
1 I, cc 24 25; ml 32, 1330
Cf Rouet, 1538.

(2) cf Pesch IX, no 16

(1) Gregor. Magnus, Moral. 12, c 49; m 175, 592

Ex theologis – Est doctrina communis Theologorum, qui brevia dicta SS. Patrum copiosius explicant.

Cf Pesch IX, 17-20.

Ex ratione convenienti: Virtus prudentiae est recta ratio agibilium. Atqui in ordine supernaturali, debet exsistere specialis recta ratio agibilium. Ergo in ordine supernaturali, debet exsistere specialis virtus prudentiae, seu debet exsistere virtus supernaturalis prudentiae.

Maior est evidens, quia est ipsa definitio prudentiae.
Minor facile probatur: In ordine supernaturali datur finis hominis et media ad finem omnino diversa a fine et mediis naturalibus. Porro ille finis est libere attingendus per media libera. Unde necesse est statuere specialem habitum per quem homo adiuvetur ad seligenda media proportionata ad hunc finem specialem rite atttingendum. Ergo in ordine supernaturali debet exsistere specialis recta ratio agibilium.

Scholion 1. Differt prudentia supernaturalis a naturali. Ut probabitur postea, prudential supernaturalis est habitus a Deo infusa, prudentia vero naturalis est habitus acquisitus. – Praeterea, prudentia supernaturalis fundamentalem relationem habet ad caritatem et fidem eo sensu quod caritas praecipue ordinat voluntatem ad hoc ut bene se habeat circa finem ultimum supernaturalem, dum fides suppeditat quaedam principia supernaturalia quae divino lumine capiuntur et dirigunt intallectum *in mediis seligendis. Prudentia naturalis praesupponit* tantum intellectum primorum principiorum quae naturaliter cognoscuntur et, in voluntate, appetitum rectum cuius rectitudo obtinetur mediante aliqua morali virtute naturali. Pesch, 24.

Scholion 2. *Tres* enuntiari solent *functiones prudentiae*: bene consiliari, bene iudicare, bene praecipere (eubulia, synesis, gnome), quarum ultima formalissime constituit actum prudentiae maxime proprium. Etenim recte inquirere et rectum iudicium formare non sufficit ad bene agendum, nam potest ‘id, quod recte iudicatum est, differri vel neglegenter agi aut inordinate, et ideo post virtutem quae est bene consiliaris et bene iudicativa, necessatria est finalis virtus principalis quae est bene praeceptiva,’ cuius actus exprimitur his verbis fac hoc. Itaque actus quo homo sibi imperat vel praecipit rectum exercitum virtutem moralium est actus prudentiae maxime proprius. Haec valent de prudentia relate ad virtutes morales, non vero relate ad virtutes theologicas, quia his prudentia non praestat medium,

cum medium non habeant, et consequenter iis non imperat, sed famulatur, ostendens quando actus eorum ponendi sunt. Pesch 28-34.

Scholion 3. De Partibus prudentiae.

(a) Partes *potentiales* prudentiae sunt eubulia et synesi quae vocantur potentiales quia eorum actus non sunt actus perfecti prudentiae, sed in via et potentia ad actus perfectos.

(b) Partes *subiectivae* prudentiae sunt species quaedam pertinentes ad genus prudentiae. Qumque sunt: *Monasticae* (personalis) qua homo seipsum regit. De hac fere sola loquendum est secundum principia theologica; *oeconomica*, qua quis recte procedit in procurando bono familiae *politica* (civilis) *regnativa, militaris*, prout respicit bonum commune civitatis sive in subdito, sive in rege, sive in duce militari.

(c) *Partes integrales* prudentiae (quae debent concurrere ut a tus prudentiae sigt ingteger) octo sunt: *Memoria praeteritorum, intelligentia praesentium docilitas et sollertia* ad acquirendam necessariam cognitionem, *ratio* vel *ratiocinatio*, ut ex cognitis incognita diiudicentur. Haec pertinent potius ad eubulam et synesim. Ad recte praecipiendum (gnome) requiritur *providentia, circumspectio, cautio*. Cf. S. Thomas 2-2, 49. – Pesch 35-37.

De Peccatis contra Prudentiam

(1) Cu m prudentia non ratione sui sed ratione aliartum virtutum moralium quae sine prudentia exerceri nequeunt, ideo per actualem privationem prudentiae quae adest in omni peccato separatum peccatum contra prudentiam non committitur sed totam suam malitiam specificam haurit ex transgressione legis actus virtutum moralium imperantis ante contrarios actus prohibentis. Unde hoc sensu imprudentia est generale peccatum quatenus per participationem in omni peccato est. Pesch 3839.

(2) 'Tamen imprudentia secundum suam essentiam est speciale peccatum:
(a) Accidit raro, tamen potest fieri ut quis de industria velit esse imprudens et contemnat regulas rectae rationis.
(b) Praeterea imprudentia versatur circa actus rationis (ut praecipitatio et inconsideratio) qui non inveniuntur in omni peccato sed sunt speciale quid in quibusdam peccatis. Pesch 40-41.

(3) Peccata contra prudentiam
(a) Per defeceum (i) contra eubuliam - praecipitatio
(ii) contra synesim - inconsideratio
(iii) contra gnome - negligentia, torpor, ? inconstantia
(b) Per excessum (i) Prudetia carnis
(ii) Astutia
(iii) Nimia solicitudo temporalium et futurorum.
Pesch 42-48

Thesis V.

Existit virtus supernatualis Fortitudinis.

Pesch, 9, 49-110; STh., *1a-2ae, 52,2*; 2a-2ae, 125 sqq; Dict. Theologiae art. Force, Wirc., 8, no 46 sqq.

Fortitudo = I° Sacra Scriptura saepe adhibet voces 'fortitudo' vel 'fortis' in sensu roboris physici (Jud. 16, 5, 6, 9 etc.).

2° sed sensu formali et theologico, est virtus cardinalis cohibitiva timorum et audaciorum moderativa.

Dupliciter accipit a Sto Thoma (1-2, 124/2) in hac ultima acceptione:
(a)Pro firmitate animi in bono honesto, et sed in hoc est generalis virtus, vel potius conditio cuiuslibet virtutis. Pesch hanc definit: 'Ea conditio omnis verae et perfectae virtutis, qua quis spretis et superatis iucundis vel acerbis quibus incitatur ad relinquendam virtutem se continet in officio.
(b) Pro firmitate animi in sustinendis et repellendis his in quibus maxime difficile est animum regere et statum rationis retinere, ut sunt pericula mortis. Et sic fortitudo ponitur virtus specialis utpote materiam determinatam habens. De hac in thesi quaedam definitione sequuntur:

Greg; de Valentia: 'Virtus per quam animus recta se habet ergo ea quae sunt acerba et terribilia et, ut talior, possunt deterrere ab officio consentaneo rectae rationis.'

Pesch: 'Virtus qua appetitus irascibilis ita confortatur, ut homo a bono honesto (***supernaturali***) prosequendo non desistat vel propter maxime pericula vitae temporalis.'

Augustinus (ex Tullio): ‘Fortitudo est considerata periculorum susceptio et laborum perpessio’ (83 quaest. q. 31, n. 1 – M.L. 4021).

Nota.: Unde 2º *obiectum formale* huius specialis virtutis est *firmitas in bono honesto* = Etenim quia in gravissimis periculis est specialis difficultas permanendi in bono, a quo ista pericula deterrent hominem, ideo firmitas contra haec pericula virtuti ***speciali*** attribuitur; nam in tanta firmitate cernitur specialis honestas merito appenda. Cf. Wirc. no 47 (P. 57 sq).

2º *Pericula* sunt *materia remota* huius virtutis. Notandum est tamen non quaecumque pericula consistere materiam vere propriam huius virtutis, sed maxime mala et quidem quae possunt deterrere hominem a bono honesto prosequendo; et ideo S. Thomas (2-2, 123, 4) et theologi post ipsum dicunt virtutem forditudinis versari *circa timores periculorum mortis*, quia maxime terribile inter omnia corporalia mala tollit omnia corpoalia bona. Praeterea illa pericula mortis debent imminere ex hoc quod honesto in prosequndo bono honesto, quod theologi exprimunt dicendo fortitudinem consistere circa pericula mortis *quae sunt in bello* (ad explicationem huius verbi, cf omnino STh, 2-2, 123, 5; vel Pesch 51-52).

Igitur pericula mortis quae imminent ex aegritudine, vel tempestate maris vel similibus non sunt materia remota propria fortitudinis quia non imminent ex hoc quod homo prosequitur bonum honestum.

3º *Materia immediate proxima* sunt affectus appetitua irascibilis (***timor et audacia quarum moderatio pertinet ad fortitudinem***).

Materia mediata proxima sunt actus externi quia virtus quae in voluntate residet, studet sui similitudinem imprimere inferioribus facultatibus appetivis et actibus eosque convenientes reddere habitui virtuoso (2-2, 123, 7).

SUPERNATURALIS, i.e. prudentia a Deo infusa, et fide, spe et caritate informata quae confortat appetitum irascibilem ita ut homo a *supernaturali bono prosequendo* non desistat vel propter maxima pericula vitae temporalis.

EXISTIT: Clare eruitur ex Fontibus Theologicis talem virtutem pertinere ad oeconomiam salutis.

ADVERSARII: Iidem ac in thesi praecedenti.

NOTA: De Fide Catholica
PROBATUR: *Ex sacra scriptura*: Mt 10.17 sqq; *22 propter nomen meum, but he who endures to the end ... 28 nolite timere eos quo occidunt corpus; 34-39 non pacem sed gladium.* Heb 11. 36, 19 sqq. Cf 1Cor 1.27 (*et infirma mundi eligit Deus ut confundat fortia*); Ps 17.2 (*Domine, fortitudo mea*). *MorEccl 1/15: 'amorem omnia propter Deum facile perfectum [?]'*

Ex Patribus: Aug., 83 Quaest. q. 51, 4; ML 40, 51; Ambrosius, De Off. 1.i, c. 41, n. 201; M.L. *cf. Pesch 9/55*. Cyprianus, Ep. cod. Mar. 10. (16, 83.- *ML 4, 253*).

(3) Ratione convenienti. *Obiecta diversa specificant virtutes diversas. Aliqua obiecta Fortitudinis supernaturalia.*

Obiectum fortitudinis supernaturalis est diversum ab obiecto virtutis naturalis.

Ergo fortitudo supernaturalis est diversa a fortitudine naturali, seu Existit virtus supernaturalis fortitudinis.

Maior stat ex philosophia.

Minor: Obiectum virtutis potest considerari sive ut ratio formalis sub qua attingit suum terminum, sive ut materia circa quam exerctur virtus. Iamvero ratio formalis sub qua fortitudo supernaturalis attingit suum terminum est ens supernaturale, quod est extra obiectum formale fortitudinis naturalis; et materia circa quam exercetur licet aliquando sit eadem et pro fortitudine supernaturali et pro fortitudine naturali, tamen in actibus vere propriis fortitudinis supernaturalis, v.g. circa virtutes theologicas et pracepta revelata, ne attingitur quidem fortitudine naturali. *E.g., dare vitam pro Xto quod positum est extra naturalia.*

Scholion I: Fortitudo supernaturalis non omnino operatur ut fortitudo naturalis. Haec quidem dat facultatem et facilitatem seu promptitudinem agendi; illa e contra confert tantum potentiam expeditam ponendi actum fortitudinis supernaturalis. Ratio illius differentiae in hoc invenitur quod fortitudo supernaturalis completur per donum fortitudinis et insuper ex ipsa virtute infusa fortitudinis ius quoddam confertur ad actualem gratiam sine qua virtus in actum secundum transire nequit. Ad hanc tamen gratiam consequendam homo uti debet debitis mediis et praecipue oratione.

Aliqua conclusio practica deduci potest ex hoc quod fortitudo supernaturalis non praestet facilitatem agendi, illa nempe quod habitus acquisiti fortitudinis naturalis multum favere possunt actibus fortitudinis supernaturalis; dum e contra per habitus acquisitosd fortiduini contrarios, homo maximas difficultates experiri potest in fortiter agendo supernaturaliter.

Scholion II:

Vitia fortitudini opposita sunt *timiditas*, *intimiditas*, and *audacia*. Materia circa quam horum vitiorum est timor, quia fortitudo moderatur passionem timoris. Unde:

(1) Nimius timor deficit a medio virtuti fortitudinis et devenit 'timiditas.'

(2) Absentyia totalis timoris, eta ut ne moderatur quidem timor habeatur, vocatur *intimiditas*. In eo consistit quod homo ex errore vincibili aestimat sibi non esse periculosa, quae revera sunt periculosa.

(3) Aggressio ultra dictamen rationis, ita ut aliquis se temere obicit periculis, non ex defectu timoris, ut intimidus, sed ob superabundantiam passionis, est *audacia*.
Defectus audaciae reducitur ad timidtatem, sed ut praecise est defectus audaciae, communius vocatur ignavia. Pesch 71-74.

Scholion III: **Integrales sunt sine quibus virtus esse perfecte nequit.**

Partes integrales fortitudinis supernaturalis specificantur iuxta duos actus fortitudinis qui sunt *aggredi* et *sustinere* (2-2ae, 123, 3 et 6). Ad aggrediendum, i.e. ut quis prompte et magno animo se accingat ad pericula sustinenda, necessaria est:
1° *magnanimitas* seu *fiducia* qua quis sperat se sustinere posse pericula, et
2° *magnificentia*, qua non deficiat in exsecutione eorum quae magnanimitas inchoavit.

Ad *sustinendum* vero, i.e. ne difficultate malorum imminentium homo grangatur per tristitiam, sed erectus maneat, necessaria est *patientia*, et ne diurnitate perpessionum defatigetur ita ut desistat a bono, requiritur *perseverantia*. Pesch 61, 2-2, 2. 128.

Scholion IV

Eaedem partes integrales fiunt *partes potentiales* seu *virtutes fortitudini anexae* quando difficultates contra bonum supernaturale essentialiter sunt inferiores

periculo mortis, et ideo illae virtutes non sufficiunt ad demonindum hominem simpliciter fortem.

Virtutes annexae fortitudini in quantum actus eius est aggredi:

(a) *Magnanimitas* (22, 129-130) est promptitudo animi ad magnos virtutum actus ponendos, qui coram Deo sunt magno honore digni.

Ad magnanimitatem pertinet *fiducia* qua quis firmiter sperat se magna effecturum esse, adiutum Dei donis et auxiliis.

Indirecte ad magnanimitatem refertur *securitas* (perfecta quies a timore) quatenus depellit desperationem perficiendi magna.

Vitia opponuntur magnanimitati sive per defectum sive per excessum.

'Per defectum,' vitium oppositum magnanimitati ese *pusillanimitas* quae est animi dispositio qua quis refugit ea quae viribus sunt proportionata, quia ea putat sibi nimis esse difficilia. Cf. Mt 25.14 sqq. (talents in the napkin). Peccatum veniale vel mortale est secundum gravitatem materiae (2-2, 133).

'Per excessum' opponitur magnanimitati

1º vitium *praesumptionis* (2-2, 130) quo quis accedit ad agendum id quod est longe ultra vires eius. Haec praesumptio non est confundenda cum praesumptione quae est contra spem (Pesch 81);

2º *ambitio* (2-2, 131) quae est inordinatus appetitus honoris, inquantum honor hic intelligitur *quaelibet res externa* (les honneurs) quae est testimonium aliquod alicuius excellentiae, ut dignitas politica vel ecclesiastica, tituli magnifici, insignia militaria, vel civilia;

3º *Inanis gloria* (2-2, 132) qui est inordinatus appetitus gloriae, intelligendo gloriam, per contradistinctionem cum honore, ut *notitam* quam alii habent de excellentia alicuius, quae notitia manifestatur per laudem, et divulgatur per famem. Saepe tamen honor et gloria promiscue sumuntur et definiuntur. Cf Pesch 81-88.

(b) *Magnificentia* (2-2, q. 134) definitur a Cicerone, ut refert S. Augutinus (83 quaest. 2.31, no 1, ML 40, 21): 'Rerum magnarum et excelsarum cum animi ampla quadam et splendida propositione cogitatio et administratio.' Ergo respicit res magnas faciendas per magnos sumptus. Pesch 80. Est ergo virtus cuius exercitium pertinet ad statum divitum, qui possunt magnos sumptus facere ad magna opera necessarios. Tamen secundum affectum potest etiam esse in pauperibus, quatenus possunt habere voluntatem eos faciendi si magnam pecuniam haberant, et possunt hanc voluntatem exsequi secundum proportionem suarum facultatum. Cf Mc 12, 41 sqq.

Materia proxima huius virtutus sunt quaecumque res magnae externae; materia remota sunt sumptus faciendi. Formale obiectum est ipsa magnitudo rei, inquantum honeste appeti potest. ‘Nullus autem finis humanorum operum est adeo magnus sicut honor Dei, et ideo magnificentia praecipue magmum opus facit in ordine ad honorem Dei (exstruendo templa et faciendo alia ad cultum Dei pertinantia) P. 90, 92.

Magnificentia *deficit a fortitudini* in hoc quod arduum in quod tendit fortitudo, habet difficultatem propter periculum quod imminet *personae*; arduum autem in quod tendit magnificentia habet difficultatem propter *dispendium rerum*, quod est multo minus quam periculum personae. Et ideo magnificentia ponitur pars potentialis fortitudinis. (2-2, 134, 4). P. 91.

Duo vitia opponuntur virtuti magnificentiae: unum per excessum est indecor sumptuositas (deficiens sensus decori) quae in eo consistit quod quis in magno sumptu faciendo multum et irrationabiliter excedit proportionem operis; alterum, per defectum, quod a Sto Thoma vocatur *parvificentia*. Est irrationabilis aversio a sumptibus, praecise ut sunt magni. Parvificus non recusat magnum opus, dummodo parvis sumptibus fieri possit.

Virtutes annexae fortitudini inquantum actus eius est sustinere.

(a) *Patientia* est virtus qua quis mala praesentia ita perfert, ut ex iis non inordinate tristetur. Est pars potentialis fortitudinis in quantum mala praesentia patientiae minora sunt malis fortitudinis ex quibus mors imminet.

Sacra; scriptura frequentissime patientiam commendat: Heb 10.36; Rom 5.3 sqq; Col. 3.12; I Tim. 6.11; Lc 21.19; etc.

Sancti Patres maxime laudaverunt hanc virtutem: v.g. S. Cyprianus integrum librum conscripsit ‘De bono patientiae.’ Item S Augustinus. S Gregorius Magnus, cf. Pesch 99-101.

Patientia proxime respicit passionem tristitiae, quae est vel de absentia bonorum spiritualium et de praesentia malorum spiritualium (Mt 5.5; Rom 92), vel ex malis temporalibus, v.g. ex damnis fortunarum determinentis famae, malis corporis, etc. Prima est salutaris, dum secunda, nisi per virtutem temperatur, nequaquam est salutaris, sed valde periculosa. Eccli. 30.25; Prov. 25.20; 2 Cor. 7.10.

Unde obiectum formale patientiae est honestas moderationis tristitiae in adversis; materia immediate proxima est ipsa passio appetitus irascibilis, materia mediate proxima, actus externos quatenus sunt signa tristitiae internae; materia remota, ipsa mala ex quibus tristitia oritur.

Aliquo modo ad patientiam pertinet longanimitas quae est ***aequanimitas in tolerando*** molestia percepta ex dilatione rei exspectatae. S Thomas, quamvis concedat longanimitatem posse referri ad patientiam (2-2, 136, 5), tamen videtur tenere illam magis convenire cum magnanimitate. Cf. Wirc. 108.

S. Thomas non loquitur de vitiis oppositis *patientiae.* Certe habitus inclinans hominem ad nimis dolendum et tristandum de malis occurrentibus est *vitium impatientiae*, sed quia plerumque non sistit in solo affectu nimiae tristitiae, sed seducit hominem ad murmurandum, lamentandum, irascendum, etc., vix unquam per solam impatientiam peccatur. Et haec fortasse est ratio cur S. Thomas non loquatur de vitio impatientiae. Pech 104-108.

De gradibus patientiae, qui possunt adiuvare examen particulare: cf. Pesch 102.

(B) *Perseverantia* est habitus inclinans ad persistendum in exercitio virtutum secundum dictamen prudentiae et ad superandam difficultatem quae ex ipsa diurnitate provenit. – Non est confundenda cum *dono* perseverantiae quo homo infallibiliter salutem consequitur; de quo in tractatu de gratia. –

Est pars potentialis fortitudinis quia minus est sustinere difficultatem ex diurnitate operis, quam difficultatem ex periculo mortis.

Obiectum formale patientiae est honestas persistendi in bono incepto.
Materia proxima est omnis actus aliarum virtutum quatenus ex diuturnitate difficilis est.

Virtus constantiae inadaequate tantum distinguitur a perseverantia. Cf Wirc. 113. Sacra Scriptura et SS. Patres nomine patientiae solent etiam perseverantiam et constantiam comprehenere. Neque auctores, neque vulgo servare solent hanc distinctionem.

Vitium quod opponitur per defectum perseverantiae est inconstantia, i.e. inclinatio ad facile mutandum propositum ex taedio diurnitatis. S. Thomas illam vocat 'mollitiam animi.' 2-2, 138, 1.

Vitium quod opponitur perseverentiae per excessum est *pertinacia*, seu inclinatio ad persistendum in proposito, ubi ratio recta dictat esse desistendum.

Scholion V – De Martyrio – 2-2ae, q. 124

Alibi consideratur martyrium, v.g. in theologia fundamentali inquantum est miraculum morale quod possit signare revelationem divinam, et in tractatu de baptismo secundum quod est baptismus sanguinis. Pauca ergo hic addenda ut est actus fortitudinis.

Martyr est qui ex quocumque motivo supernaturalis virtutis poenam mortiferam a tyranno ex odio fidei vel christianae virtutis inflictam voluntarie acceptat. Unde si martyr ex affectu fidei vel caritatis vel castitatis vel alius virtutis christianae hanc poenam subit, non vero formaliter ex affectu fortitudinis, est haec quidem fortitudo, inquantum est virtus generalis, seu conditio cuiuslibet virtutis in summo gradu perfectae, non vero, inquantum fortitudo est virtus specialis.

Unde ut sit formalis actus fortitudinis requiritur ut martyr hanc firmitatem circa illam materiam ostendat ex motivo honestatis huius actus ... S. Thomas 2-2, 124, 2 non dubitat quin in martyrio virtus specialis fortitudinis in actum transeat, ita ut aliae virtutes illum imperent, fortitudo vere eliciat.

In martyrio exercetur potissimum *principalis actus fortitudinis qui est sustinere*, quod est difficilius ut ait S Joannes Chrysostomus (In Mat., hom 84, n 4, ML 58, 756). Hoc ita verum est ut si quis vim persecutoris vi repelleret ad se defendendum, esset quidem actus iustus et meritorius, nec tamen vocari posset martyrium. Et haec est ratio cur ne illa quidem agressio permittebatur Christianis ut tempore persecutionis ad martyrium se offerrent, sed potius iniungebantur ut se absconderent vel fugam caperent, nisi talis ‘fuga fuisset aequivalens negationi fidei et virtutis, vel occasio maioris mali. Item qui in bello contra fidel hostes pugnantes cediderunt, licet pro fidei causa mortui sint, tamen nunqum Ecclesia eos ut martyres coluit (contra Billuart, Sylvium et alios).

Praecipue ad *martyrium* tolerandum datur *supernaturalis fortitudo*. Cum paucis tantum martyrium subeundum sit, non est credendum hunc habitum inutiliter infusum esse omnibus. Nam, praeter quam quod omnes debent esse animo parati ut mortem subeant potius quam fidem vel virtutem deserant, adsunt multae aliae occasiones in quibus a Christiano exigitur ut cum periculo mortis officio suo fungatur.

Thesis VIa

EXISTIT VIRTUS SUPERNATURALIS TEMPERANTIAE.

cf Tanqueray, Précis de Théologie Ascétique

Pesch, 9, nn. 111-216; S. Th. 2-2, qq 141-70; Wirc. 115, app. nn. 115-206; Prümmer, O.P.: Manuale theol. moralis, II, n. 643 sqq.

Temperantia, graece *sōphrosunē*, dupliciter sumitur ut notat divus Thomas (2-2, 141, 2):

1º secundum amplitudinem suae significationis, pro virtute quae refraenat affectum ab his *quaecumque sint* quae ipsum contra praescriptum rationis alliciunt.

Temperantia enim insinuat quandam temperiem et moderationem, quam ratio actionibus et affectibus humanis imponit. Hoc modo est virtus generalis quatenus cum omni virtute morali concordat.

2º Stricte et kat'exoken, pro virtute quae refraenat appetitum in his quae maxime alliciunt, et sic est virtus specialis, de qua hic est agendum.

Definitur a P. Pesch: 'Est virtus supernaturalis qua ita refraenatur appetitus maximarum delectationum tactus, ut propter has delectationes homo non recedat a bono supernaturali prosequendo.' Quae definitio est strictissima et maxime completa.

Prümmer, O.P. (Manuale Theol. Morl, II, n. 643): 'Virtus moderans appetitum circa delectationes tactus, i.e. circa delectationes ciborum et venereorum.'

S. Augustinus (ex Tullio): 'Est rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi firma et moderata dominatio.'

Delectatio: quies appetitus in bono possesso.

Porro *bona de quibus delectatio* esse potest sunt diversa:

1º *Bona pure spiritualia*, ut scientia, beatitudo aeterna, etc. Haec bona totaliter absolvuntur ex actione intellectuali et de obieto spirituali;

2º *Bona materialia, sed non corporalia*, i.e. quae sunt obiecta materialia, tamen eorum actio non sentitur in corpore sed in appetitu rationali. Ita pecunia possessa ab avaro, homicidium patratum ab occisore, etc.

3º *Bona corporalia,* quae sunt duplicis rationis:

(a) illa quae actionem convenientem cum facultatibus habent et affectum producunt ad quem facultates sensitivae ordinantur, v.g. pulchra melodia relate ad aures, colores florum relate ad oculos, aer tepidus tempore hiemis, etc.;

(b) illa quae ex coniunctione physica et magis intensiva cum peculiaribus nervis alicuius organi vehementer commovent appetitum. Tales sunt cibus et potus, res sexuales seu venereae. Cf. Pesch, 9, nn. 113-114.

Ex dictis eruitur quod sunt delectationes quadruplicis generis:

(1) Delectationes *pure spirituales*;
(2) Delectationes *spirituales lato sensu* (2-2, 141, 2);
(3) Delectationes *sensitivae*;
(4) Delectationes *sensuales*, seu carnales seu tactus.

Iamvero nulla exillis delectationibus est ex se mala; sed a Deo ndiae sunt ad certum finem. Unde velle eas ad talem finem secundum dactamen rationis non est malum, sed bonum. Malum vero est agere propter solam delectationem nulla habita ratione finis operis; et hoc malum praecavere debet virtus temperantiae.

Maximae delectationes Tactus. – Inter delectationes aliae aliis vehementiores sunt. Sic v.g. delectationes pure spirituales minime commovent appetitum, ita ut dicant theologi illas non esse obiectum temperantiae proprie dictae; dum delectationes sensuales saepe sunt intensissimae et magnis deordinationibus subiectae. Ex experientia constat delectationes quarum finis est maxime necessarius, ut conservatio individui et conservatio generis humani, esse vehementissimas omnium; quae delectationes procurantur per usum potus et cibi et rerum venerearum et vocantur delectationes sensuales carnales vel tactus (cf. S. Th., 2-2, 141, 4) Et quia delectatio ...

Unde patet quid sibi velit quod Theologi unanimiter docent *materiam temperantiae esse maximas delectationes tactus*. 'Ita est temperantia circa concupiscentias et delectationes, sicut fortitudo est circa timores et audicias. Fortitudo autem est circa timores et audacias respectu maximorum malorum quibus ipsa natura exstinguitur quae sunt pericula mortis. Unde similiter temperantia oportet quod sit circa concupiscentias maximarum delectationum.' (S.Th, 2-2, 141, 4).

Aliae Delectationes –
Delectationes vere aliorum sensuum, cum minus necessariae sint sive ad conservationem individui, sive ad conservationem generis, multo minus vehementes sunt; et ideo earum moderatio multo minus est difficilis et exercetur per virtutes quae sunt partes potentiales temperantiae ut videbimus infra.

Nota: Ex dictis hucusque patet *materiam proximam* huius virtutis esse appetitum delectationum et principaliter quidem maximarum delectationum tactus; *materiam vere remotam* ea omnia bona quibus hae delectationes producuntur. Tandem *obiectum formale* est 'honestas specialis regulae servandae' in usu harum rerum.

Regula autem servanda proxima est necessitas huius vitae, regula remota Assecutio beatitudinis. Animadvertandum est tamen tum regulam proximam, tum remotam esse diversam omnino in temperantia naturali et supernaturali. Quod liquet relate ad regulam remotam, cuius obiectum est assecutio beatitudinis naturalis in primo casu, dum in altero est assecutio beatitudinis supernaturalis. Sed etiam quoad regular proximsm datur differentia non spernenda. ‘Manifestum est autem quod alterius rationis est modus qui imponitur in huiusmodi concupiscentiis secundum regulam rationis humanae et secundum regulam divinam; puta, in sumptione ciborum ratione humana modus statuitur ut non noceat valetudini corporis nec impediat rationis actum; secundum autem regulam legis divinae requiritur quod homo castiget corpus suum et in servitutem redigat per abstinentiam cibi et potus et aliorum huiusmodi. Unde manifestum est, quod temperantia infusa et acquisita differunt specie, non solum different secundum ordinem ad ultimum finem sed etiam secundum ordinem ad propria obiecta’ (S.Th. 1-2, 63, 4). Cf. Prummer, II no 645. S. Thomas, 2-2, 141, 6 optime describit regulam servandam in temperantia naturali.

TEMPERANTIA SUPERNATURALIS: Virtus infusa a Deo; informata fide, spe et caritate, lege divina regulata qua ita refrenatur appetitus ...

EXSISTIT: Eruitur ex fontibus theologicis talem virtutem pertinere ad oeconia salutis aeternae.

ADVERSARII: Qui negant ens supernaturale.

NOTA THESEOS: De Fide Catholica
Prescind fro issue whether these virtues are infused or simply per resultantiam of Sanct Grace.

PROBATUR THESIS:

Ex Sacra Scriptura: Sap. 8.7; Tob. 6.14-22; Gal 5.16; Rom. 13.12 – P. 118.

Gal 5.22
fructus autem Spiritus
i.e. fructus virtutis

Ex Patribus: S. Augustinus, De Moribus Eccl. ath., l. I, c. 19; c. 21, no. 39; ML 32, 1326 et 1328

Confessiones, l. 10, c. 31; ML 32, 798 – P. 119.

S. Ambrosius, De Iacob, l. I, c. 2,; n. 5. ML 14, 601. P. 120.

Iulianus Pomerius (498; cf Cayre, II. p. 176 sq), De Vita Contempativa, l. III c. 19; ML 59, 502. – P. 121.

Ratione Convenienti.

Virtus cuius obiectum formale et regula proxima sunt supernaturales est et ipsa supernaturalis.

Atqui obiectum formale et regula proxima temperantiae, ut in thesi supernaturalia.

Ergo Temperantia est virtus supernaturalis.

Maior – Quia 1º virtutes specificantur a subiecto formali. Ergo si illud est supernaturale et ipsae virtutes erunt supernaturales. Praeterea IIº regula proxima est complexus principiorum iuxta quae applicatur et exercetur virtus. Iamvero si haec principia sunt supernaturalia cum sint quasi forma actuum ergo et actus erunt supernaturales et consequenter ipsa virtus nam virtutes specificantur ab actibus suis.

Minor – Stat ex praenotaminibus theseos.

Scholion I – *Partes integrales* temperantiae enumerari solent *verecundia* et *honestas* seu decorum, non sunt partes essentiales, sed potius condiones sive dispositiones, verecundia, dispositio praevia ad, et honestas, conditio concomintans actum temperantiae.

Verecundia est passio quaedam consistens in timore vituperationis propter ea quae ab hominibus turpia habentur, sibe mala sint sive indifferentia, sive quandoque bona. Ergo potest esse mala si movetur contra rectam rationem; si autem movetur secundum dictamen rationis, est dispositio ad virtutem quia inculit horrorem libidinis, et sic recte dici potest pars integralis temperantiae, quia retrahit a turpibus.

Honestas seu decorum est pulchritudo ipsius temperantiae et actus eius in quantum hominem speciali modo condecorat et honore dignum reddit. Etenim ut dicit S. Thomas (2-2, 145, 4): ‘Fortitudini debetur maior honor quam temperantiae propter maioris boni excellentiam, sed temperantiae propter maioris boni excellentiam, sed temperantiae debetur maior honor propter cohibitionem vitiorum magis

exprobrabilium.' Per hanc specialem honestatem et decorem temperantia speciali modo amabilis et appetibilis fit.

Scholion 2. – *Vitia* quae opponuntur temperantiae sunt: 'per excessum,' *insensibilitas* qua quis ita refugit ab actibus delectabilibus factus, ut ne tum quidem velit hos actus ponere cum obligatio incumbit (vitium rarum); 'per defectum,' *intemperantia* qua quis appetit delectationes tactus quas non oportet, vel quando, vel ubi non oportet, vel plus quam oportet, vel non eo modo quo oportet.

Scholion 3. – *Partes subiectivae* temperantiae. – Pesch (n. 112) dicet temperantiam esse 'determinatum *genus* virtutum.' Ideo habet suas *species*, seu partes subiectivas quae pertinent ad duplicem eius materiam principalem scilicet ad cibum et potum ex una parte et ex altera parte ad delectationes venereas.

I° Circa cibum et potum partes subiectivae temperantiae sunt *abstinentia et sobrietas*.

(A) *Abstinentia* – Ut virtus, *simpliciter dicta* nihil aliud est nisi temperantia in usu ciborum, vitans omnem inordinationem in quantitate, in qualitate, in modo edendi, et servans imperium rationis, ne mens plane abstrahatur desiderio et delectatione comedendi.

Communiter tamen sensu ecclesiastico, abstinentia pressiore modo suncitur quatenus significat peccato sumi potest ex motivo honesto factam. Abstinentia sic intellecta est maior gradus temperantiae et ut monet S. Augustinus (quant. Evang. L. II. c. 11, Mc 35, 1337 sq), consistit in interna animi affectione potius quam in externo usu vel non usu ciborum. Duas habet actus:

(1°) *Primus actus* abstinentiae strictiore sensu sumptae est *peiunium* i.e. subtractio ciborum ultra id quod temperantia exigit, ad assequendum aliquod bonum honestum.

S. THOMAS (202, 147, 1) citat tria bona quae per peiunium consequuntur, repressionem scilicet concupiscentiae cornis: 'Sine cerere et Baccho friget Venus,' elevationem mentis ad sublimia conteplanda (D10, 2sqq), satisfactionem pro peccatis (Joel 2, 12). Pesch (no 130) addit quartum, bonum impetrationem nempe alicuius gratiae a Deo (I ed,8, 21; Tob 12, 8). Igitur peiunium est actus virtutis quando homo illud eligit ad spiritualia mala vitanda et spiritualia bona consequenda.

Maxima laudatur peiunium in *Sacra Scriptura*: Mt 4.2 sq; Mc.20; Act 13.3; 14.22; 2 Cor 6.4 etc. etc. cf. P. no 132.

Patres libros et sermones conscripserunt de peiunii laude: S. *Hieronymus* (Contra Io 1.2, m. 17, ML 23, 312); S. *Augustinus* (Serm. in quod ML 38, 1039 sqq); S. *Basilius*; S. *Leo Magnus*, etc. cf. Pesch, n. 134.

Ecclesiae declarationes: Trid. ses. 25, de reform. c21; Alexander VII, Dz. 1123 – cf Pesch 135.

Liturgia: Praefatio Quadragesimalis.

Theologi omnes post S. Thomam, 2-2 147, 3.

Secundus actus, sbstinentiae, qui simpliciter apud catholicos, *abstinentia* vocari solet est *delectus ciborum*, quatenus.

Ecclesia interdicit quibusdum temporibus usum eorum ciborum qui communiter sunt hominibus magis delectabiles et magis motriti vi et imprimis carnium (CF S. Th. 2-2, 187, 8).

Vitium quod opponitur abstinentiae est gula seu crapula, i.e. inordinatus appetitus cibi et potus non inebriantis.

Sunt quinque modi quibus peccatum gulae committitur: ‘Praepropere, laute, nimis, ardenter, studio,’ quod versibulum S. Thomas explicat in 2-2, 148, 4.

(2) *Sobrietas* – sensu stricto, est virtus inclinans ad servandum modum in usu potus inebriantis. Unde materia eius remota est potus inebrians; proxime affectus ad hanc materiam moderandus. Obiectum formale est honestas moderationis in usu potus inebriantis ... Ergo haec virtus non versatur circa potum ut est pars alimenti, sed circa potum ut est inebrians, et per hoc distinguitur ab abstinentia.

Laus sobrietatis inde collegitur quod tum Sacra Scriptura tum maxime inveluntur in vitium ipsi oppositum, scilicet egrietatem. Cf. Pesch nn 146-47.

Ebrietas est perfecta vel impefecta secundum varios gradus quibus impeditur usus rationis, nam illud impedimentum dat ratio formalis cur ebrietas sit mala. Ergo, relate ad malitiam gravem ebrietatis quaestio est de homine, qui ex sola voluptate, quam percipit in potu inebriante, usum rationis perdit, et quidem totaliter. Nam

partialis perturbatio rationis, seu ebrietas imperfecta per se non censetur peccatum grave.

II° *Circa delectationes venereas* pars subiectiva temperantiae est *castitas*.

Castitas sensu latiore est puritas ab omni amore inordinato, v.g. 2 Cor 11, 2. Sensu stricto et priprie:

'*Est virtus inclinans ad moderandam concupiscentiam delectationum venerearum*.' – Castitas saepe pudicitia vocatur, quia est virtus retrahens ab iis quae maxime pudore iniciunt homini. Tamen pudicitia distinguitur a castitate quia dum haec magis respicit veneream delectationem, illa magis versatur circa externa signa huius delectationis et concupiscentiae eius.

Castitas, ut supra definitur, ad omnes omnno homines refertur. Sed quia circa eius materiam duo sunt status dissimiles, matrimonium scilicet et caelibatus ideo est duplex castitas, vel potius duo modi secundum quos servanda est haec virtus:

Castitas caelibatus est eorum qui matrimonium non inferunt, et in hoc consistit quod nunquam licet caelibi delectationem veneream quaerere, neque ei consentire, si independenter a voluntate venit.

Virginitas, summus gradus castitatis, est status eorum qui non solum abstinent ab illicitis, sed qui, insuper, ex motivo supernaturali, proponunt in omne futurum tempus abstinere ab ipso matrimonio et usu eius.

Sacra Scriptura tum veteris, tum Novi Testamenti saepe dommendat castitatem et contrarium vitium condemnat. Plus quam viginti textus citantur a patre Pesch, nn. 15-153, inter quos eminent 1 Cor 6.18, 2 Cor 6.4; Gal 5.22 299; Rom 13.13-14; Sap 4.1; Gen 39.7 sqq; Dan 13. 1, etc.

S.S. Patres multi conscripserunt specialia opera in virginitatem quae est castitas in summo gradu, v.g., S. Chrysostomus, S. Ambrosius, S. Hieronymus, S. Augustinus. Sed castitatem etiam in genere eximiis laudibus praedicant, v.g. S. Ephraem, (Parcenesis) 36 non est in Migne.) Castitatem conjugalem praeicarnt Methodius, (Convivium, or, 2. cf ML 18, 59) S. Ambrosius (Ep. 42, n. 3, ML 16, 1124). S. Augustinus (De Bono conjugali, n.n. 8, 12, 13, 30; ML 40, 379 sq; De Sancta Virginitate, n 1, ML 40, 397), etc.

Ecclesiae Declarationes plures exstant de hoc materia.
DZ 477, 1198, 1199, 1140, etc.

Castitas non est maxima inter virtutes, nam maior est caritas, maior fortitudo, maior iustitia; neque ii qui castitatem perfectam servaverunt necessario habebunt summum gradum gloriae in coelo. Tamen meretur singularem laudem propter praeservationem hominis a sordibus maxime dedecentibus, eumque aptissimum reddit ad aestimanda et prosequenda bona coelestia. Quare specialis quidam niter et pulchritudo in castitate inest, omnium animos ad se attrahens et ad amorem provocans.

Delectatio vererea aut est consummata aut non consummta sed incohata tantum. Non solum consummata, sed etiam inchoata, delectatio i.e. praeviae commationes delectabiles quae ex natura sua ad ultimum terminum delectationis tendunt, sunt prorsus illicita. Unde materia prima proxima castitatis sunt omnes tales delectationes et concupiscentiae earum, remota materia, ea omnia quae illicitas delectationes producere possunt, ut aspectus, tactus, etc ...

Vitium oppositum castitati vocatur *luxuria* vel *impudicita*. Eius actus consistit in quaerenda vel deliberate admittenda illicita delectatione venerea sive consummata sive non consummata. – P. Pesch n. 150 discussionem instituit de *ratione malitiae* in peccato luxuriae. Ratio proxima malitiae consistit in eo quod homo vult delectationem veneream illicitam, et ipse reponit rationem ultimam *in remeraria violatione iuris generis humani quoad debitam conservationem speciei*.

Ad effectus nefaudos luxuriae describendos S. Thomas (2-2, 153, 5) optime commentatur verba S. Gregorii M. (Moral, L, 31, c. 35, no 88; ML 767, 621); ‘De luxuria coecitas mentis, inconsideratio, inconstantia, praecipitatio, amor sui, odium Dei, affectus praesentis saeculi, horror autem vel desperatio futuri generantur.’

Castitas hoc speciale habet quod secundum communiter contingentia magis quam reliquae virtutes crebris et vehementibus pugrus exposita est. Quam ob rem qui caste vult vivere, sui ipsius victor continuus sit oprtet, non solum quatenus resistendum est illicitis, sed etiam quatenus ad castitatem in tuto collocandam multarum aliorum virtutum exercitio opus est: orationis, humilitatis, modestiae, sobrietatis, abstinentiae, brevi, constantis mortificationis.

Notae I de *continentia*. Est inferior gradus castitatis aequisitae et in eo consistit quod quis pugnat contra frequentes et vehementes tentationes. S.Th. 2-2, q. 155, 1. Non attingit ad perfectam rationem virtutis moralis, sed habet aliquid de ratione virtutis in quantum ratio firmata est contra passiones ne ab iis deducatur.

Incontinentia est minus vitium quam intemperantia, quia haec procedit ex habitu per consuetudinem acquisito, dum in illa voluntas inclinatur ad peccandum ex passione. Tamen temperantia est maior virtus quam continentia quia in ipsa

magis viget bonum rationis, ex quod eo virtus temperantiae sibi magis subiicit appetitum sensitionum. – Cf. omnino S.Th 2-2.155.

II *De Virginitate*. Virginitas est ipsa perfecta castitas, quae ex motivo supernaturali abstinet ab omni delectatione venerea. Addit aliquid supra virtutem castitatis quia haec restituitur per paenitentiam post peccatum grave consummatum non vero virginitas ad cuius essentiam pertinet expertem mansisse delectationis venereae deliberate quaesitae vel admissae.

Integritas corporis ad virtutem pertinet inquantum est obiectum liberae electionis. Unde non amittit virginitatem qui sine suo consensu integritatem corporis amittit, e contra mulier adulta perdit virginitatem per peccatum consummatum luxuriae etiamsi forte claustrum virginale non laedatur. Potest reparari virginitatas mente tantum vel per actus luxuriae non consummatos laesse. Ideo impuberes dicuntur non irreparabiliter perdere virginitatem.

Ad virginitatem requiritur voluntas numquam admittendi delectationem veneream et quidem voluntas absolute stabilis, qua ita firmatur homo in virginitate, ut sine peccato ab ea non possit recedere, ne per matrimonium quidem, quod est per se licitum. Quae stabilitas non efficitur nisi per votum. Unde theologi solent communiter virtutem virginitatis intelligere virginitatem voto firmatam. Communius theologi non dicunt specialem esse virtutem virginitatis, si solo proposita salutari firmatur.

cf. S. Th. 2-2, 152, 1-3.

Virginitas laudabilis redditur ex fine in quantum scilicet hoc fit ad vocandum rebus divinis ... Et ideo virginitas est quaedam specialis virtus se habens ad castitatem sicut magnificentia se habet ad liberalitatem.

Scholion IV. *De partibus potentialibus seu de Virtutibus Annexis Temperantiae*.

Hae virtutes adnectuntur temperantiae in quantum sunt moderatrices motionum concupiscentiae praeter delectationes tactus. Sed quia illae motiones minorem creant difficultatem, virtutes non assurgunt ad perfectionem ipsius temperantiae.

I° *De mansuetudine*.

Mansuetudo *intra limites continet appetitum irae pro iniuria illata*. – Cum ira sit passio, quae, in se considerata, neque moraliter honesta neque inhonesta sit, et finis eius, vindicta scilicet, non sit per se malus, sequitur iram esse malam in quantum

haec passio inordinato modo movetur. Haec inordinatio accidit vel eo quod ira praevertit deliberationem rationis eamque perturbat vel quando homo vult irasci contra ordinem rationis. STh. 202 158, 2.

De hac vitiosa ira intelligenda sunt quae Scriptura monet: Eccli. 27, 23; Eph. 4, 31; Col 3, 8 etc. P. 168.

De vindicta sumenda, *simpliciter perfectus* est propter privatam iniuriam *non irasci*, Mt 5, 39 sq; *tamen* si *ratio vindictam suadeat* licite sumi potest, Act. 16, 37. Ergo secundum prudentiam diiudicandum est, quando actus externus vindictae omittendi aut exercendi sint, sed interna caritas et mansuetudo semper servanda est. P. 169.

Sacra Scriptura saepe et maxime laudat *mansuetudinem*. Ps. 146, 6; 149, 4; 1 Tim 6, 11; Tit 3, 2; Eph 4, 1; Mt 5, 4; 11, 29; Gal 5, 23; etc. etc. P. 165.

Inter SS. Patres S. Augustinus. Sermo 69, 1; S. Ambrosius (In Ps. 48, n. 1; ML 14, 1155; S. Gregorius M. (Moral. L. 4, c. 45, n 78, ML 75, 923; S. Ioannes Chrysostomus, etc. P. 166.)

Vitium oppositum mansuetudini est *iracundia* quidem oppositum ‘per excessum.’ Iracundia est inclinatio ad irascendum ultra limites rationis vel quoad obiectum vel quoad modum. Obiectiva malitia provenit et iniusta vindicta. S. Thomas (2-2, 158, 5) explicat modos quibus iracundia sit mala. Cf. quoque S. Greg. M. (Moral L. 5. c 45, no 78 sq; ML 75, 724; P. 172).

‘Per defectum’ opponitur mansuetudini vitium quod proprium nomen non habet, neque valde frequens est. P. Pesch illum designat vocabulo ‘inirascibilitas,’ vel ‘inirascentia’ quae consistit in eo quod homo non excitatur ad iram quando ratio dictat esse irascendum. ‘Et ideo non potest totaliter deficere motus irae in appetitu sensitivo, nisi per subtractionem vel debilitatem voluntarii motus. Et ideo ex consequenti etiam defectus passionis irae vitiosus est, sicut et defectus voluntatrii motus ad puniendum secundum iudicium rationis’ (S.Tj., 2-2, 158 2). – Tamen malitia inirascibiliatis non distinguitur a malitia specifica omissionis officii debiti.

Nota: *De Clementia*. cf. S.Th. 2-2, 157.

Formaliter, clementia est virtus qua principes et alii superiores disponuntur ad mitigandam poenam hominis rei, in quantum iustitia potitur. – Igitur temperat, non iram sed desiderium ostendendi potestatem vindicativam in moxios et inclinat ad

panendum, quando oportet et in quibus oportet. S. thomas (2-2 157, 3,ad 1m) facit distinctionem inter Epikeian et clementiam et de hac dicit: ‘Aliud est quaedam moderatio affectus, ut homo non utatur sua potestate in inflictione poenarum et hoc proprie pertint ad clementiam. Propter; quod Seneca dicit quod “clementia est temperantia animi in potestate uliscendi.” Et haec quidem moderatio animi provenit ex quadam dulcedine affectus qua quis abhorret omne illud quod potest alium contristare. Et ideo dicit Seneca quod ‘clementia est quaedam limitas animi.’

Excessus in exigendis poenis est *crudelitas*, defectus est *nimia lenitas*. *Feritas* delectatatur cruciatu aliorum.

I° *De Humiliate*.

Definitur a P Pesch: ‘Virtus quae cohibet inordinatum appetitum propriae excellentiae et inclinat hominem ad propriam vilitatem secundum veritatem agnoscendam.’

Solidum fundamentum in ipsa rerum veritate habet humilitas neque consistit in falsis fictionibus et imaginationibus. Hoc fundamentum est excellentia hominis quatenus est speciali modo imago Dei tam in ordine naturali quam in supernaturali. Quam excellentiam homo recognoscere debet in se tamen non ut a seipso proveniens, sed a Deo, si quidem secundum id quod ex se est, homo nullam excellentiam habet, immo nihil est. Haec omnia iam visa sunt tum in tractatu de Deo creante et de Gratia.

Iamvero excellentia hominis fundamentum relationis praebet tum ad Deum tum ad proximum nostrum, ita ut P. Pesch potuerit dicere quod humilitas ‘est virtus comparativa quo homo sub ratione appetitus excellentiae se recte habet ad alios.’

Etenim se *comparando* cum Deo, vult humilis ut Deo tribuatur quidquid perfectionis in homine invenitur, et ut sibi nihil tribuatur ut principio eorum quae habet.

Si autem *se comparat cum proximo*, inveniat quidem proximum, ut seipsum, ex se nihil esse, tamen habere quaedam dona Dei. Imprimis si proximus est in potestate constitutus et locum tenet Dei erga nos, debet humilis sese proximo subicere. Dein humilis secundum id quod suum est, debet se post ponere proximo secundum dona Dei quae in proximo sunt. Si comparantur dona Dei quae sunt in utroque, in quantum praecise dona sunt, stant a pari et humilis et proximus.Si in uno cernuntur maiora dona Dei quam in altero maiora minoribus praeferenda sunt. Nihilominus quia possunt in nobis esse defectus occulti et in alio bona occulta, humilitas postulat ut non propter sola manifesta nos aliis praeferamus sed potius

praesumamus proximum esse meliorem quam appareat. Denique qui minora peccata facit minus indignus est honore quam qui maiora fecit.

P. Pesch sub no. 183, omnia haec officia enumerat cum *innumerabilibus textibus Sacrae Scripturae* qui constituunt optimam probationem scripturisticam exsistentiae humilitatis supernaturalis.

Patres et sancti hanc virtutem magnis laudibus celebrant: S, Augustinus (Sermo 69, nn 2, 4; ML 38, 441; De sancta Virginitate, c. 31 sqq; ML 40, 412 sqq.). S. Gregorius M. (Mor. L. 27, c. 46, n. 79; ML 76, 444sq); S. Bernardus scripsit opusculum de gradibus humilitatis et superbiae. Praeterea in cantica, sermo 42, no 6 sqq; ML 183,990 sq. Cf P. 185.

Excellentia humilitatis ex hoc cernitur quod est *quaedam generalis virtus* et ut talis est conditio ut omnis actus virtutis eliciatur et omnis habitus virtutis in animo subsistere possit. Etenim sine subiectione Deo nulla vera virtus esse, imo nulla concipi potest. Iamvero humilitate maxime essentiale est Deo subici. Per fidem igitur nos subicimus Deo ut summo vero, per spem et caritatem, ut summo bono, etc. Tamen hoc non ita interpretandum est quasi omnes actus virtutum essent formalis et explicita humilitas. Nam ut stat ex notione virtutis generalis, haec se habet ad actum salutarem materialiter et implicite tantum.

In ordine virtutum necessartia, *humilitas* formaliter spectata *neque maxime necessaria neque excellentissima virtus* est. Nam magis necessaria est v.g. fides, quae est principium et fundamentum christianae humilitatis; excellentiores sunt virtutes theologicae quarum motionum est ipse Deus. Nihilominus excellentiam habet prae multis aliis virtutibus moralibus, quia, etiam ut est specialis virtus, habet universalitatem quandam. Nam humilitas subicit hominem ordini rationis et legis divinae in universali, aliae autem virtutes solum quoad particularem materiam (S.Th., 2-2, 161, 5). Vg. S.J. Chrys. De incompr. Dei nat. Rom 5, n 6, 7. ML 48, 745).

Vitia humilitati opposita sunt *superbia* per excessum, et *inordinata sui abiectio* per defectum.

(1) *Superbia* S.Th. 2-2, 162 definitur (a) a Sto Prospero: ‘Inordinatus appetitus excellentiae propriae’; (b) a Sto Augustino: ‘Perversae, i.e. indebitae celsitudinis appetitus.’ Excellentia hic auditur omne id quo persona eminet seu excelsa est.

Superbia est *interna* quaedam *inflatio mentis*, quae *absolvitur ex actibus* quorum enumeratio et explicatio habentur in Pesch, n. 189. – S. Gregorius M. aliam divisionem actuum proponit. (Cf. S. Th., 2-2, 162, 4, ad 1m) et S. Bernardus tertiam (ibid. ad 4). – Ultimus actus in hoc consistit quod superbus eo usque procedit, ut ne Deo quidem subici velit, sed censeat se Deo opus non habere, et ut suo arbitratu vivere velit. Hic est actus superbiae completae, et quia hic actus, ad quem superbia omnis ex natura sua tamquam ad ultimum fastigium suum tendit, est sine dubio peccatum mortale ideo recte dicitur superbia peccatum mortale ex genere suo. (S.Th., 2-2, 162, 5). Superbia hoc modo considerata, scilicet ut speciale peccatum vocatur a Sto Thoma ‘vitium Capitali’ (ibid. art ;8).

Superbia alio modo considerari potest, secundum scilicet quandam redudantiam in alia peccata et secundum hoc *quandam generalitatem* habet, in quantum ex superbia oriri possunt omnia peccata, sive quatenus alia peccata ordinantur ad finem superbiae, qui est propria excellentia, sive indirecte et quasi per accidens, quatenus superbia removet prohibens, in quantum scilicet homo per superbiam contemnit legem divinam, per quam prohibetur a peccando. Hoc sensus *S. Gregorius* M. posuit superbiam reginam omnium vitiorum et matrem (cf. S.Th., 2-2, 162, 8). P. 192 sq.

II°. *Inordinata sui abiectio*: ‘Et est quo se nimium submittit a multa humilitate’ (Eccl. 19, 24). Est imprudenter sese inclinare ad sui obiectionem, ita ut redundet in iniuriam status vel officii quod geritur, vel talenti quo quis praeditus est, aut in eorum in commodum quibus prodesse oportet.

Est vitium per defectum quantum ad hoc munus humilitatis refrenare scilicet appetitum excellentiae; inclinare nempe ad ea quibus aliquis suam vilitatem profitetur, est vitium per excessum.

Quandam affinitatem habet inordinata abiectio cum pusillanimitate; tamen obiectum non est idem, siquidem pusillanimitas oritur ex nimia fuga honoris tamquam rei nimis magnae, dum inordinata sui abiectio ex nimis affectu ad se dimittendum.

IIIo. De Studiositate

Cognitio, utpote actus intellectus, non est per se libera. Nihilominus intellctua et aliae nferiores facultates intellectui servientes subsunt imperio voluntatis. Ergo conatus cognoscendi et eatenus etiam cognio pendet a voluntate.

Iamvero voluntas in hoc negatio [sic] dupliciter sese habere potest: ex una parte inclinatur ex natura ad acquirendam cognitionem, et, ex altera, conatus qui requiritur ad cognoscendum saepe difficilis et taediosus est. Ergo ne ‘homo ultra modum abripiatur affectu sciendi, neve vincatur taedio laboris ad acquirendas debitas cognitiones necessarii, opus est virtute aliqua, quae et affectum temperet et ad vincendas illas difficultates incitat.’ Haec est virtus studiositatis.

Studiositaas est pars potestativa temperantiae quia ad temperantiam pertinet moderari motum appetitus, ne superflue tendat in id-quod naturaliter concupiscitur.’ S.Th. 2-2ae, 166, 2. – Tamen ut studium sit formaliter actus studiositatis, debet fieri ex motivo honestatus appetendi cognitionem secundum mensuram rectae rationis.

Officium huius virtutis est: 1º moderari appetitum sciendi, ut quis non velit plura aut altiora scire quam ipsius conditioni et capacitati conveniat; 2º moderari ipsum studium et conatum animi, ut studeamus ea diligentia qua oportet, et eo fine quo oportet, et illis rebus quibus oportdt, tempore loco etc., quo oportet; 3º Etiam interdum impllere et excitare affectum et studium.

Sacra Scriptura saepe laudat studiositatem: Prov. 27.11; 1 Tim 4. 13, 16; 1 Petr 3.15. P. 201.

SS. Patres ad hoc maxime commendant studiositatem ut christiani rationem fidei suae reddere possint et in cognitione doctrinae fidei crescant.

S. Augustinus (De Doct. Christ., L, 2, no 40 sq; 57, 58; ML 34, 55).

S. Anselmus (Cur Deus Homo L 1, c. 2; ML 158, 362).

Tridentinum, ses 3, c. 4, Dz 1799. – P. 202 sq.

(a) *Vitium* oppositum studiositati per excessum est *curiositas*, quae in eo est quod homo *amore sciendi* se occupat in studio rerum quae ad ipsum non pertinent, ut si studet exquirere secreta privata aliorum hominum, vel si desiderat scire ea quae captum ipsius superant. Neque in sola cognitione intellectuali, sed etiam in sensitiva potest esse curiositas, ut cum quis vult indiscriminatim omnia videre et audire ob solam cognoscendi delectationem.

Per defectum, negligentia opponitur studiositati, quae est omissio voluntaria conatus necessarii ad addiscenda necessaria et utilia. Quoad particularia, cf tractatus moralis theologiae de statibus particularibus.

IVo De Modestia in exteriobitus hominis.

Est *generalis* quaedam *virtus modestiae*, saepe in Sacra Scriptura citata (2 Mac 4.37; Col 3.12; 1 Pet 3.16), quae significat mansuetudinem, temperantiam et alias virtutes.

Virtus *specialis modestiae* exteriora hominis ad normam rectae rationis conformat. Obiectum eius formale est honestas servandi decorum in exterioribus hominis; materiale autem obiectum est triplex, scilicet motus externi qui serio fiunt, ludi, et vestitus (cf. Eccli 19.2 6-27; S Ambros, De Offic. L 1, c 18 sqq. ML 16, 44 sqq. qui fere omnia comprehendit quae de hac re dicenda sunt. P. 205).

(a) *Motus externi qui serio fiunt* ad rationem componi ab varia mativa [sic], v.g ut alios decipiamus vel ut non aliis iucundos et hibeamus, vel ex caritate, etc. (S.Th. 2-2 168, 1, ad 3m). – Tamen, erubt [sic] *formaliter actus specialis virtutis modestiae*, si fiunt ex affectu congruentiae quam habet haec motuum compositio tum cum persona ipsa quae agit, tum relate ad eos quibuscum agit tum respetu loci, temporis negotii de quibus agitur. Cf. Phil 4.5, graeci hanc modestiam vocant 'eutaxian.'

[At this point there are two handwritten pp. (one page written on two sides) in L's hand, the first headed 'Fortitudo' and the second 'Temperantia.' They are reproduced at the end.]

(b) *Ludi*, audiuntur qui fiunt solius recreationis gratia, i.e. ad relaxandum animum. Pertinent enim ad iustitiam contractus de re vintori in certamine tribuenda, ut certationes equestres, ludi aleatorii, similia.

Graeci ludos, in sensu quo adhibentur in thesi, vocant 'eutrapelian'; quam vocem S. Paulus sensu peiorativo sumit pro scurrilitate (Eph. 5.4).

S. Thomas (202, 168, 2) fortiter *vindicat* eutrapelian tum argumento psychologico, tum exemplo St Ioannis Apostoli ex traditione relati. *Quem lege*.

Per defectum contra eutrapelian peccant 'qui in ludi deficiunt, nec ipsi dicunt aliquid ridiculum, et dicentibus modesti sunt, quia scilicet moderatos aliorum

ludox non recipiunt,' sed sunt morosi et difficiles, 'Et ideo tales vitiosi sunt et dicuntur duri et aggreeees' (S. Th., 202-168, 4). Minus tamen vitiosus per se est defectus ludi quam excessus.

Excessus in ludo esse potest:

(a) *ratione personae* quam talis ludus non decet;
(b) *ratione loci*, ut sinludi fiunt in templo;
(c) *ratione temporis*, ut si quis tempus aliis rebus necessariis arripit ad superfluo ludo vacandum;
(d) *ratione finis*, si quis per ludum intendit rem malam;
(e) *ratione mali*, ut si quis in ludo decipit vel generatim facit quae non licet.

Per se nimius affectus ludendi est peccatum veniale, potest tamen ab circumstantiis, v.g. ratione scandali, vel officii graviter neglecti, fieri mortale.

Nota – De Officio Histrionum. P. 210

Non est secundum se illicitum, quia ordinatur ad solacium hominibus extribendum. Debet exerceri moderate et honeste, non utendo aliquibus illiciis verbis vel factis, non adhibendo ludum negotiis vel temporibus indebitis ... Qui moderate histrionibus subveniunt non peccant; 'si qui autem superflue sua in tales consumunt, vel etiam sustentant illos histriones qui illicitis ludis utuntur, peccant quasi eos in peccato foventes' (2-2, 168, 3, ad 3m). Idem, servatis servandis valet de funambulis, equisonibus, domitoribus ferarum. Vitam suam tamen sine sufficienti ratione proximo periculo mortis exponere est peccatum morrtale. S. S. Patres saepe invehuntur in histriones; hoc est explicandum ex conditione theatri gentilis illus aeatis. Nostra aetate, suedendum est ut Christiani honesti rem theatricam ita foveant, ut influxu suo mala illa, quae facile ex theatris oriuntur impedire possint. – Ceterum theatrum adminiculum esse potest intellectualis et oralis culturae ingenii.

(c) *Vestitus et Ornatus Corporis*. Nam in his peccari potest per excessum et defectum; ergo debet esse virtus moderativa quae efficit ut totus apparatus externus congruat personae sucundum sexum, statum, locum, tempus, negotium, reliquas circumstantias, quae hic in quaestionem venire possunt. Agitur imprimis de vestimentis et de omnibus quibus ipsum corpus circumdatur, tamen huc pertinent uoque supellex, apparatus conviviorum, etc.

Vestimentorum triplex *finis*: (1) Ut corpus tueantur a frigore et aestu; (2) ut decenter tigant quae non exponenda sunt; (3) Ut ornamentum quoddam addant. Difficultates generatim proveniunt ex 3.

Vitium per excessum est quando cultus est vel ultra conditionem status vel plane praeter receptam consuetudinem proborum hominum in tali loco; quando ornatus fit vel ad quaerendam inanem gloriam apud alios vel corporis delicias apud se; quando nimium studium in talibus rebus ponitur, etc. Equidem abstrahitur hic ab impudicis, licet praesertim in ultimis casibus raro abest libido.

Vitium per defectum est si quis praeter decorum in corporis cultu est neglegentio, ul alos taedis afficiat vel illis scandalum det. Viris neglegentia in debito cultu corporis solet facilius ignosci quam feminis, quia naturaliter viri ad hanc rem non adeo inclinantur, sed in feminis hic defectus solet esse indicium indolis non rite excultae.

Nota de ornatu mulierum ad aliis placendu.

Uxoribus licet se ornare ut placeant viris; item puellis nibilibus et nubere volentibus licet se ornare ut accipiant virum – Tamen omnino excluditur ornatus lascivus. Ergo licet ingi matrimonialis participibus et conditatis pulchritudinem naturae iuvare eiusque defectus tegere moderata ratione per vestes praetiosas et bene formatas, per gemmas et aurum, per cultum capillarum et si opus est, comam appositiam et per pigmenta. Tamen per haec non licet ita homines inducere in errorem ut plane horreant matrimonium contraxisse cum muliere ita ornata. – Optimum est in hac re servare consuetudinem inter honestas mulieres alicuius regionis communem ita ut vitentur omnia mora et valde notabilia.

handwritten page: Fortitudo

Fortitudo

I Partes Integrales (sine quibus non perfecta).

α Aggredi : Magnanimitas ad concipiendum cui opponuntur

per defectum: Pusillanimitas

per excessum: Praesumptio

Ambitio

Inanis gloria

Magnificentia ad perficiendum cui opponiuntur

per defectum: parvificentia

per excessum: Indecora sumptuositas

β Sustinere: Patientia ad uam pertinent aliquomodo longanimitas
Perseverantia ad quam partinent constantia.

II Vitia Fortituini opposita
α per defectum: Timiditas
β per excessum: Intimiditas: nullus timor
Audacia: super? fortitudo
Scdm aliquos - non indicatum in D.T
vitia patientiae opposita: Durities seu insensibilitas
Impatientia
vutua perseverantiae opposita
per defectum: inconstantia
per excessum: pertinacitas

III Partes potentiales fortitudinia, seu virtutes annexae - eaedam ac I.

[double line]

Fortitudo - virtus generalis et specialis
Obiectum formale - firmitas in bono honesto
Materia remota - pericula
Materia proxima - affectiones irascibilis partis
Prob Mt 10.17, Heb 11.36, 16.19
Obiecta diversa specificant virtutes diversas.
Fortitudo naturalis dat facilitatem et promptitudinem
Fortitudo supernaturalis tantum confert potentiam ponendi actum supernaturalem
Fortitudo supernaturalis copletur per donum fortitudinis
est quasi titulus gratiae atualis, si oratur
Ergo, supernaturalis adiuvastur a naturali.

handwritten page: Temperantia

I Partes integrales: Verecundia
Honestas
II Vitia opposita: Insensibilitas
Intemperantia

III Partes subiectivae

α circa cibum et potum

abstinentia: ieiunium

abstinentia (sens. Eccles._

vitium - gula

sobrietas - vitium - gula

β circa vererea

castitas - coniugalis, caelibatus, virginitas - vitium = luxuria

γ Notae: de continentia - de virginitate

IV Partes; potentiales seu virtutes annexae

α circa iram moderandam

mansuetudo - vitium: iracundia - Nota - de clementia

β circa propriam excellentiam

humilitas - vitia = superbia, inordinata sui abiectio

γ circa cognitionem

studiositas - vitia: curiositas, neglegentia studii

δ circa motus corporales et exteriorem appetitum

modestia stricte dicta (eutaxia, eutrapelia)

IV βγδ = modestia late dicta.